

## O'ZBEK XALQ CHOLG'ULARINING TA'LIM JARAYONIDA QO'LLANILISHI

Otamurodov Maxtum Shodmonovich

Rajabov Voxid Fatxullayevich

*(Qarshi ixtisoslashtirilgan madaniyat maktabi o'qituvchilari, O'zbekiston)*

**Annotatsiya:** *Ushbu maqolada mualliflar estetik tarbiya vositalaridan biri hisoblangan musiqa tarbiyasining yoshlar tarbiyasidagi o'rni, o'zbek xalq cholg'ulari vositasida yoshlarni tarbiyalash masalasi borasida fikr yuritib o'tgan.*

**Tayanch so'zlar:** *musiqa, estetika, yoshlar tarbiyasi, xalq cholg'ulari, bayram tadbirlari.*

Yoshlar tarbiyasi mustaqil O'zbekistonda dolzarb vazifasi sanaladi. Shu sababli tarbiya masalasida musiqiy tarbiya munosib o'rni bor. Bizga ma'lumki, musiqa tarbiyasi bevosita estetik tarbiya sirasiga kiradi. Barcha tarbiya turlari, xususan, aqliy, axloqiy, jismoniy, mehnat, vatanparvarlik, ekologik, tarbiya bilan ham bevosita bog'liqdir. Musiqiy tarbiyasiz tarbiyaning bu turlarini to'laqonli amalga oshirib bo'lmaydi. Musiqa san'ati vositasida ilm olishga rag'bat, ahloq-odob, vatanparvarlik ruhi va boshqa insoniy xususiyatlar aks etib turmas ekan, bu tarbiyalarni quruq so'zlar bilan amalga oshirish murakkab masaladir.

Modomiki shunday ekan, cholg'u ijrochiligi ham musiqiy tarbiyaning asosiy turlaridan biri hisoblangan hplda barcha tarbiya turlari bilan chambarchas bog'liq. O'quvchi yoshlarning milliy cholg'ularimizga bo'lgan qiziqishi, bu milliy musiqamizga qiziqishi demakdir. Yosh avlodni milliy musiqa san'atimizning u yoki bu turiga qiziqishini uyg'otish asosan biz musiqa o'qituvchilarning bilim darajasi va pedagogik mahoratlariga bog'liq. Bundan tashqari yosh avlod asosiy tarbiyani oilada oladi, demak, bu ota-onalarimizning musiqiy dunyoqarashiga, qolaversa, ommaviy axborot vositalari faoliyatiga, bayram tadbirlar, to'y-marosimlari va boshqa omillar sifat darajasiga bog'liq ekanligi hammaga ayon bo'lishi kerak.

Tarbiyalash deganda har tomonlama yetuk, o'zida axloqiy poklik, ma'naviy boylik va jismoniy barkamollikni mujassamlashtirgan insonni yetishtirish ko'zda tutiladi. Tarbiyaviy vazifalar orasida bolalarda estetik did va ehtiyojlarini shakllantirish katta o'rin tutadi. Hozirga qadar estetik tarbiyaning mazmuni hamda vazifalari turlicha talqin qilib keligan. Ko'pchilik olimlar va tarbiyachi amaliyotchilar estetik tarbiyaga badiiy idrok, did va ehtiyojlarni tarkip toptirish vositalari, shakllari hamda usullarning tizimi sifatida qarab kelganlar, bu esa estetik tarbiyaning shaxsda faqat badiiy jihatlarini tarkib toptirishga qaratilgan bir tomonlama mazmunini ifodalaydi.

Bunday tushunish esa, ko'ngilsiz natijalarga olib kelishi mumkin. Ya'ni, bu so'zning tor ma'nosida "estetik" boshqacha qilib aytganda badiiy shakllarini yaxshi biladigan, tashqi go'zallikni xolis idrok etadigan, lekin ma'naviy jihatdan qashshoq, hayotdagi hatti-harakatlardagi hamda, san'at asarlarining mazmunidagi go'zallik va xunuklikni ko'ra

olmaydigan hamda anglamaydigan kishilarni yetishlirishimiz mumkin. Estetikani chinakam to'g'ri tushunadigan kishilarni kamol toptirish uchun estetik tarbiyaga boshqacha yondashish zarur. Uning mazmuni va vazifalarini ifodalashda estetik tarbiya ma'naviy tarbiyaning muhim qismi ekanligini, unga tarkibiy bog'liqligini va ana shu tarbiyadan kelb chiqqanligini hisobga olish zarur.

Ma'lumki, voqelikka estetik munosabat tarixiy va ijtimoiy zarurat hisoblanadi va bu qoida mutlaqo shubhasizdir. Chunki, uni hayotining o'zi tasdiqlaydi, insonning dunyoga estetik munosabati to'g'ri va noto'g'ri bo'lishi mumkin. Har qanday narsani to'g'ri idrok etish va estetik jihatdan to'g'ri baholash uchun avvalo normal sezgi organlari va umuman normal psixika bo'lishi shart.

Buyuk kompozitor Lyudvig Betxoven ajoyib musiqa yaratgan va uni hatto baxtsizlik uchragan, ya'ni deyarli kar bo'lib qolganida ham idrok etgan. Mana shu misol sezgi organlari dunyoga to'g'ri estetik munosabatning yagona omili emasligidan dalolat beradi. Kishilarning estetik kamol topishi va estetik ijodi keng xalq ommasining yutug'udir. Estetik qadryatlarining hammabopligi va ularni yaratishda qatnashish imkoniyatlarining mavjudligi har bir kishi uchun go'zallik olamiga yo'l ochadi. Hozirgi kunda moddiy va ma'naviy boyliklar yaratishda qatnashayotgan barcha kishilarda ijodiy qobiliyatlarni o'stirish g'oyat muhim vazifadir.

1. San'at voqeylikning estetik in'ikosidir. Har qanday san'at asarida obyektiv voqelikning biror tomonini estetik va mana'viy jihatdan baholash, yaqqol yoki yashirin holda mavjud bo'ladi;

2. San'at o'z tabiatiga ko'ra emotsionaldir va shuning uchun u kishilarning hissiyotiga ta'sir ko'rsatib ularda hamdardlikni, muayyan emosional baholash taasurotiini paydo qiladi;

3. San'at madaniyatining keng ommada jonli qiziqish uyg'otadigan sohasidir;

4. Bizning jamiyatda faqat xalqning madaniy saviyasi oshganligi uchun emas, balki, texnikaning, xususan, kino, radio va televidenianing rivojlanganligi sharofati bilan ham san'at barcha uchun barobardir. Hozir san'at bilan deyarli har kuni muloqotda bo'lmaydigan kishi yo'q;

5. San'at bilan bog'lanish insonning ma'naviy dunyosini boyitadi, unda go'zallik qonunlari bo'yicha yashash ishtiyoqini uyg'otadi.

Musiqaning barkamol insonni tarbiyalashdagi o'rni juda katta ekanligi ma'lumdir. Musiqa tarbiyasi bo'yicha xalqaro jamiyatning IX konfyerensiyasida ta'kidlanganidek, musiqa insonning ma'naviy dunyosiga chuqur ta'sir ko'rsatadi va unga har qanday faoliyat sohasida, har qanday kasbkorlikda zarur bo'ladigan ijodiy qobiliyatlarini namoyon qilishda yordam beradi.

Xuddi shu sababli u inson uchun ma'naviy go'zallikning, qalbi poklikning, umidsizlikka tushmaslik, bag'ritosh va xudbin qilib qo'ymaslikning oldini olish omildir. Bu o'rinda hamma narsa insonning qanday musiqani tinlashga va uning mohiyatini qanchalik to'g'ri baholashiga bog'liq.

Bugungi globallashuv sharoitida musiqa, estetik tarbiya madaniy hayotimizda tobora keng o'rin olmoqda. Shunga ko'ra, mamlakatimizda musiqa madaniyatini rivojlantirishga, yoshlarni estetik tarbiyalashga jiddiy e'tibor berilmoqda. Musiqa san'ati namoyondolari zimmasiga yuksak saviyadagi badiiy asarlar yaratirsh vazifalari yuklanmoqda va bu vazifalar ancha muvaffaqiyatli hal qilinmoqda. Demak, musiqa fani o'qituvchi va murabbiylari ham estetik tarbiya oldiga qo'yiladigan talablardan, yaxshi turmush tarzi bilan bog'lab, yosh avlod qalbida vatanparvarlik, yurtparvarlik, ozod va obod kelajak, nsonparvralik, tuyg'ularini shakllanishiga munosib hissa qo'shmog'i zarur.

O'zbek milliy cholg'u asboblari milliy tilimiz, milliy urf-odatlarimiz, ananalarimiz va milliy kiyimlarimizdek har birimiz uchun qadrlil bo'lmog'i, ularni zamonaviy nuqtai – nazardan o'rganmog'imiz, yoshlarga o'rgatmog'imiz, boyitmog'imiz va takomillashtirmog'imiz har bir yurt tuprog'ida yashovchi, o'zini shu el farzandi, shu yurt jonkuyari deb hisoblovchi fuqoroning muqaddas burchi bo'lmog'i lozim. Toki, jonkuyar fidoiy farzandlari bor yurtga, elga, millatga zavol yo'qdir. Yurtimiz mustaqilligidan so'ng qadryatlari tiklangan ajdodlarimiz Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, At Termiziy, Al Buxoriy, Ahmad Yassaviy, Al Farg'oniy, Al Motrudiy va boshqa ko'plab ulug' allomalarimiz chekkan zahmatlari evaziga yoshlarimizni shu yurt sharafiga himoya qilish uchun doim tayyor turishlariga undovchi bosh omildir.

O'quvchi yoshlarni milliy so'zlarimiz bilan tanishtirish ularning yaratilishi tarixi-to'g'risida o'quvchilariga so'zlab berish, cho'lg'u asboblarning mohir, ko'zga ko'ringan ijrochilari va shu ijrochilar faoliyati to'g'risida yoshlarga ta'lim berish, ularda shu cholg'u kuyning ijrosiga, cholg'u asbobning roli to'g'risida gapirib berish, ularda ya'ni o'quvchilarda milliy madaniyatimizga, qadryatlarimizga va xususan musiqa san'atiga bo'lgan hurmatini va muxabbatini oshiruvchi asosiy omillar bo'lib xizmat qiladi.

#### ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nurmatov H. N. "Rubob darsligi" T.: "O'qituvchi" 2002
2. Nurmatov H. N. "O'zbek xalq musiqasi" T.: "O'qituvchi" 2002
3. Azizov Y. The Role Of Gamma And Exercises In Improving Performance Skills Of Instrument Performers //International Bulletin of Applied Science and Technology. – 2022. – T. 2. – №. 10. – C. 25-28.
4. Мурадов М. К., Кадирова К. Использование национального музыкального наследия в формировании профессиональных навыков у будущих учителей музыки //Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2016. – №. 2. – С. 44-45.